

A Nemzeti.

A Nemzeti Színház 90 éves fennállásának emlékünnepe.

Zug a nagy, dunaparti metropolis.

A villámös reklámok rubintpiros, topáz-sárga, azurkék betűi felhasogatják a sötétség bakacsinját, mint tündöklő ékszerek, rendezlek az esti ruhákon, úgy ragyognak, vakítanak...

Autókon selyembe, frakkba, ünneplőbe öltözött nép robot, tolong a Nemzeti Színház felé, ahol legsűrűbb a gépkocsik surranása, az emberboly nyüzgése, a világváros életdagálya.

A Csonkaország fővárosának lakói a modern élet gyorskocsijain elvágatnak a Grassalkovich-telek mellett, melynek sarkán ma csak egy kis csonk hirdeti, hogy itt állott a nemzeti kultúra, az ékes magyar szó első fellegvára: a Nemzeti Színház, melynek csaknem százados ünnepét ül ma nagy Budapest.

A telek mellett elhaladva, a vendéglátó Népszínház épülete elé érve, vajjon hányan gondolnak arra, nehéz időkben örömmel ülni magyarok, hogy kilencven esztendővel ezelőtt milyen sivár, kisvárosi kép tárult a szem elé, mely még tanuja volt a Grassalkovich-teleken rakott muzsahajlék felromosodásának? Hányan révednek vissza arra, szinte hitetlenül, hogy e nem is túlnagy idő előtt a szárnyaló magyar költői szó csak be-besompolygó Hamupipókéként jelenhetett meg néha a „magyar“ fő-

város falai között?... Hogy kilencven évvel ezelőtt még a német színészek ágálhattak csak a mai Vörösmarty-téren terpeszkedő közsínházban, a „mieink“ pedig foltos gunyában, kopott, felleghajtó köpönyegben, bujdosók gyanánt barangoltak szerle az országban és csak nagy instanciák után juthattak olykor a közönség elé a Rondellában s más, ideiglenes zugokban...

Hiszed-e, biborpiros, aranyos páholyokban, kényelmes bársonyszékekben a világotjáró, világothódító magyar dráma muzsikájában gyönyörködő, egyetlen színházi estén is sokezer fővel ítélő budapesti Cézár, hogy kilencvenegy évvel ezelőtt még szinte nem is termett magyar szindarab, hajléktalanul kóborgott a zseniális magyar színész és alig akadt ebben a városban ezer fül, mely a magyar szó zenéjére vágyott volna, ezer tenyér, melyet a magyar szellem dicsősége robbantott volna tapsba? Elhinnéd-e, hogy ezelőtt kilencven évvel akadt itt több művelt, gazdag magyar ember, aki semmi szükségét nem látta a magyar teátrumnak, aki nem akart járni bele, hogy volt olyan magyar ur is, aki semmit sem akart áldozni a magyar „komédiásokért“?

Dé hát ezen az ünnepi napon inkább azokra emlékezz magyar ezerfejű Cézár, akik számadra ott a Grassalkovich-teleken fölrakták azt a pompás kultúrvarát. Emlékezz néhai való, jó Földváry Gáborra, a délceg alispánra, aki tudta és érezte, mi-

csoda szent erő gyűl majd a Nemzeti deszkáira, aki tüzes lelkesedéssel küzdött Színházad megvalósításáért, emlékezz a köréje seregülő nemes, nemzetes és vitéz, oly sokszor gáncsolt és lenézett atillás, nagybajszu, lelkes pestmegyei táblabírákra, akik bizony mégis csak mindig ott voltak mindenütt, ahol csak tenni kellett a magyarért. Emlékezz hidépitő Széchenyi Istvánra, a lángeszű főúrra és emlékezz mindjárt mellette a Turóczi nevű magyar napszámóra, aki ingyen dolgozott a Nemzetét építő kőművesek sorában, amint azt a Honművész megírta, aki szeretettel rakta följebb egy téglasorra ezt a nemzeti erődöt és dolgvégeztével eltűnt a munkatérrel, jutalmát nem kérve, nem várva, mint valami névtelen honvéd...

Emlékezz mindazokra, akik szívvel, lélekkel, karral, munkával, áldozatkészséggel megteremtették számadra azt a régi muzsavarát, mely a Grassalkovich-téren is azt jelentette, amit ma, a népszínházi vendégszolgálatában s majd új, végleges hajlékban is ugyanazt fogja jelenteni: a nemzeti, a művészi magyar gondolat és szó örök, legyőzhetetlen hatalmát.

Amint a hadihajók minden vizekre magukkal viszik anyaországuk területét, úgy képviseli a Nemzeti Színház az idő hullámlásán mindig és mindenütt a magyar génius teremtő erejét.

Ezerfejű magyar Cézár gyönyörködve nézhetsz a te Nemzetidre. Saját, minden más néptől elkülönülő ösleikded teremtő,

szépségformáló erejének jelképe az. Amely nemzet már száz évvel ezelőtt ilyet tudott alkotni, nem félhet sem a sötét jelentőtől, sem a ködös jövődőtől. Nem kell félned, ha ezer fejedben ezután is büszkén ég a nemzeti öntudat, ha ezer szivedben megmelengeted a Földváryak, a régi jó táblabírák, a Széchenyiek, a Turócziak emlékeztétét, ha sem a karzaton, sem a puha széksorokban, sem a díszes páholyokban nem felejtet el, hogy ezeknek az elmúlt magyar embereknek szemével kell ma is nézned, szívükkel érezned, karjukkal tenned. Akkor a megépítendő új hajlékban is méltó maradsz az első színházépítőkhöz, akkor mindig érezni fogod magadban Árpád felébresztését Bánk és Petur „hamvaiból feltámadt Phönixként“ születik újra lelked színpadán is, szivedben mindig kirohánásra készen fog állani a szigetváriak csapata, aranyember maradsz, győzni fogsz és a jobb jövő hidján diadalmasan fogsz megjelenni azok előtt, akiknek kemény magyar férfiszóval megígérted, hogy: „vissza fogunk térni!“

A kilencven éves Nemzeti Színházat ünneplő közönség szívvel-lélekkel úgy érzi, hogy ez a magyszerű intézmény valósággal minden egyes magyar emberé.

Semmi sem fejezte ki ezt közvetlenebbül, mint a becéző „Nemzeti“ névrövidítés.

Ami a franciáknak a Comedie, az a mi szemünkben a Nemzeti. Sőt: ennél is sokkal több! Több, mert míg más, szerencsésebb népek mindenkor szabadon élhettek

legdrágább kincsükkel, nemzeti nyelvükkel, addig nekünk azért is harcot kellett vívni.

A Nemzeti szerepét ezért nem is lehet egyetlen hasonlattal megvilágítani. A Nemzeti a magyar kulturának hatalmas fegyvere volt a multban, ma egyik büszkesége, ékszere. Mikoriban kapuit kitért: mint várból a kirohanó hadsereg, úgy áradt ki belőle a szépséges villanású, kemény magyar szó. Benne mint izzó kohóban vált egyre ércesebbé, haragosabb zugásúvá. Legyőzte, elhallgattatta a kakukmódra idefészkelődött idegen nyelvet s akkor küzdő harsogása egyre finomabb, lágyabb lett, csudás hangszerré nemesedett falai között a költői magyar szó.

A Nemzeti a magyar nyelv édeszengésű első hegedűje lett. „G“ hurján Egressyek, Lendvayak, Nagy Imrék, Szigethyek, éneklő hurján Dérynek, Laborfalvi Rózák, Jászai Marik játszottak, míg e tökéletes nemzeti hangszerré finomult. A multban Vörösmarty, Jókai, Szigligeti, Katona, Madách, ma Herczeg Ferencel élén a magyar írógárda legjava írja a kottát számára.

A magyar színjátszó művészet a Nemzeti riváldája előtt fejlődött európai vonatkozásban is legelsőrendűvé.

Színpadjának koszorúja volt mindenha a legnagyobb kitüntetés, melegágya volt hatalmassá fejlődött drámairodalmunknak. Az idegen népek géniuszához, a nagy, klasszikus irodalomhoz Nemzetünk kínálkozott mindig hid gyanánt.

Mindezt a sokoldalú szerepét dicsőséggel töltötte be a legnehezebb időkben is.

A Nemzeti Színház kilencven évének munkáját művelődéstörténetünk legbecesebb lapjaira kell írunk.

Azért jó, hogy ünnepével nem vártunk a centenárium kerekességig, mert a nemzet

nehéz éveiben szinte még fölemelőbb büszkén és reménységgel rámutatni ennyi, kulturérre, ennyi művelődési kincsre, ennyi magyar értékre!

A Nemzeti Színház a mai díszelőadás műsorát ötletesen úgy állította össze, hogy annak mozaikjában a hazafias magyar dráma legtöbb ékessége megcsillan.

A színháznívó Vörösmarty-darab címével összefoglalva tizennyolc históriai képre nyílt rá a függöny.

A sorozatban szerepelt három Vörösmarty kép, Dobsa Lajos, „István királyának“ egy részlete, Jókai „Testvérek harca“ és „Szigetvári vértanúk“ című művének egy darabkája, Katona „Bánk bánjának“ egy jelenete, Bartók Lajos, „Erzsébet királynéja“, Berceik Árpád „Pozsonyi diétája“ Szigligeti „Rákóczi Ferenc“, Kisfaludy „Mátyás diák“-ja, Herczeg Ferenc nagysikerű „Árva László királyának“ egy pompás jelenete, Rákosi Jenő „Nápolyi Johannának“, Voinovich Géza „Mohácsának“ és Hevesi Sándor „Parasztláadásá“-nak egy-egy részlete.

A képsorozatot Herczeg Ferenc „Fekete lovasá“-nak egy nagyhatású jelenete zárta be, méltó akkorddal fejezve be a felemelő hatású díszelőadást.

Az előadás lelkes hangulatban folyt le.

A zenekar először a Himnusz-t játszotta, melyet a közönség áhítatosan állva hallgatott végig. Azután Beethoven István király nyitánya következett. Vörösmarty hájos, hangulatos kis képe: A Nemzeti Színház előtt már megkapta a közönség figyelmét s ettől kezdve mohón hallgatta a régi magyar drámák nemesveretű, súlyos szavait. A jól összeválogatott, erőteljes jelenetek egyre fokozódó erővel hatot.

tak s végül Herczeg Ferenc „Fekete lovasá“-nak „Vissza fogunk térni“ címmel ki ragadott, a ma magyarjának lelkébe ezerszeres erővel belemarkoló, jövőbe mutató költői szépségű, megragadó részlete forró lelkesedésre lobbantotta az ünnepi est meghatott közönségét.

A zsufolt nézőtérén maga a nemzet volt ma a közönség. Ott volt Horthy Miklós kormányzó egész családjával. A baloldali páholyokban ott láttuk József és József Ferenc királyi hercegeket családjukkal. Egyik földszinti páholyban ott ült Klebelsberg Kunó gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter feleségével. A többi páholyban ott láttuk Petri Pál és Kertész K. Róbert államtitkárokat családjukkal, Ripka Ferenc főpolgármestert, Folkusházy alpolgármestert, Liber Endre tanácsost s a magyar hivatalos író- és művészvilág színejavát. A páholyokban a földszint sorai- ban mindenütt estélyi ruhás hölgyek frakkos és szmokingos urak, fent a lelkes ifjuság. Feledhetetlenül szép kép volt...

Az előadásban a mai Nemzeti teljes gárdája résztvett. Lelkesen ünnepelte őket a diszes közönség, melyről bátran ideírhatjuk Vörösmarty Mihálynak a Nemzeti legelső előadása alkalmával közreadott sorait: „A közönség olyan volt, milyet várni lehet: komoly s minden tiszteletre méltó, tiszta hazafi örömeiben egészen elmerült.“

Akkor, Vörösmarty szerint meghatottságában szinte feltűnően csöndes volt. Ma forró tapssal adózott becézett Nemzetijének és mint az akkori áhítatos csöndben, úgy e lelkes tapsviharban is: „mely érzelem s egy magát becsülő népnek méltósága volt“.

Mariay Ödön.